
MEDLEMSBLAD

REGN, REGN, ØSENDE REGN - - - - -

Er det ikke et dikt av Obstfelder som begynner slik? Det er iallfall en god beskrivelse på sommeren 1998. Det er nok mange arrangører som har vært fortvilet når alle fine planer fløt bort. Vi i Historielaget har også merket problemene.

Men alt har gått sin gang som planlagt, og attpåtil over all forventning! Du kan lese om Marken og kølabrenning i regnvær, om sommerturen og mye annet i Nytt fra Laget.

Vi er stadig overrasket over at medlemstallet øker jevnt og trutt, 13 nye bare i sommer.

Av innholdet i bladet denne gangen, kan nevnes en artikkel om finske navn, et dikt i anledning elgjakta, og vi kan følge Varald sanitetsforening gjennom 50 år.

Legg også merke til at postkontoret (det nedlagte) er åpent igjen på torsdager, da er det folk fra Historielaget der. Det ville være hyggelig om dere avla oss et besøk!

Nr. 78 September 1998

NYTT FRA LAGET

Vellykket Marken tross ruskevær.

Værgudene var ikke nådige mot oss da Austmarka Marken ble avviklet lørdag 15. august. Regn og vind gjorde det vanskelig å oppholde seg utendørs. Men heldigvis fikk vi låne NSBs store bussgarasje, og husene på Tunet samt presenninger ga tak over hodet til de fleste.

Været til tross - det vrimlet av folk, kanskje rundt 400 besøkende fra nær og fjern. 18 selgere ved salgsbodene var meget godt fornøyd med omsetningen. Her var "lopper" av alle slag, grønnsaker, blomster, håndverksprodukter osv.

Fra Bråstastua ble det solgt husmannskost som grytstappe, sild og Smedhaugkake, og mye av maten tok tidlig slutt. Ellers var det mulighet til å få fotografert seg, se på maleriutstilling og kølamile. "Taterne" var også til stede. Dyreskuet med bl.a. gratis ridning ble en våt fornøyelse, men samlet likevel mange interesserte. Lekene for barna ble noe amputert i regnet. Dansen om kvelden ble holdt i bussgarasjen.

Historielaget har all grunn til å være fornøyd med oppslutningen om marken, og det er godt mulig at dette blir en årlig foreteelse. Netto overskudd på arrangementet ble ca 6000 kr. Styret er nå i ferd med å evaluere tiltaket og finne ut hva som kan gjøres bedre.

Til slutt en hjertelig takk til alle som var med og hjalp til!

Ved Åge.

Nisselotteri ga stor inntekt.

Under Austmarka Marken fikk vi en overraskende forespørsel fra Oddveig Hermansen (født Eikåsen). Hun hadde laget en flott nisse, fullt påkledd, og den ville hun lodde ut til inntekt for Historielaget. Dette sa vi selvsagt ja til, men fant det vanskelig å få til et loddsalg på grunn av andre gjøremål. Oddveig gikk da selv rundt med loddboka, og tok inn hele 3.300 kroner på nissen. Denne innsatsen sier vi hjertelig takk for. Nissen ble vunnet av Mari Anne Hansen fra Finsrud.

Vellykket kølamile.

I forbindelse med Austmarka Marken ble det brent køl ved Tunet. Dette er fjerde gang at Historielaget er med på kølbrenning. Gunvald og Rolf

Brunsell var med som eksperter, og vi utførte arbeidet som anvist, samtidig som vi noterte detaljer.

Mila ble satt opp av 40 m³ bakhonved, og veden var langtfra tørr. Samtidig regnet det jamt under brenninga, så vi var spente på resultatet. Men etter en uke kunne vi fylle 1300 kilo prima grillkøl i sekker. Ingen "kølfant" (ubrent ved) var å finne. De som vil sikre seg grillkøl til neste sommer, kan få kjøpt i sekker (6-12 kg) for 8 kr pr kg.

Det ligger mange arbeidstimer bak det å brenne ei kølamile. Vi vil takke alle som bidro til å gjøre dette mulig.

Laget har planer om ei ny kølamile neste år.

Åge.

Sommerturen 1998.

Møre og Romsdal var var målet for sommerturen i år, og klokka 8.00 den 13. juli bar det av sted med 20 deltakere. Glomstad gård i Tretten bød på en rikholdig lunsj før vi via Lom med stavkirke og steinmuseum nådde Grotli for middag og overnatting.

Neste dag bød på noen av landets fineste natur- og turistattraksjoner med utsikten fra Flydalsjuvet over Geiranger og båttur på Geirangerfjorden i fint sommervær.

Ålesund var reisemålet, og en byrunde med en god guide overbeviste de fleste av oss om at byen er en av de mest interessante i landet historisk og arkitektonisk. En meget vakker by, var kommentarene.

Molde sto på dagsorden onsdag, og via Spjelkavik og ferje fra Vestnes kunne vi utpå formiddagen se Røkkens fotballstadion dukke frem nede ved sjøkanten. Byen opplevde vi kun fra bussvinduet denne dagen, for vi dro ut til Bud hvor vi fikk bekreftet at landets beste fiskesuppe blir servert der. Bud er også kjent for forsøket erkebisp Olav Engelbrektsson gjorde i 1533 for å redde rikets selvstendighet ved å innkalle til kongevalgmøte.

Onsdag ettermiddag nådde vi Kristiansund etter å ha kjørt den over 8 km lange Atlanterhavsveien - et imponerende veiprojekt i havgapet.

I Kristiansund ble det god tid til å bli kjent med byen da vi lå der i tre netter. Besøket i klippfiskfabrikken til Lossius og rundturen med en utmerket guide gav oss et godt inntrykk av byen på de tre øyene.

Høgdepunktet ble nok båtturen til det fraflyttede fiskeværet Grip. En frisk sjøtur med mange blekansikter og sure oppstøt gjorde det noe ubehagelig for enkelte. Men oppholdet på Grip ga oss en leksjon i hva et fiskevær er,

og hvordan fiskerne bodde i tidligere tider. I dag er det ingen fastboende på øya. Fredag gjorde vi Molde. Men på turen dit var vi innom Kjøl Steinindustri i Eide. Arve formidler kjøp av gravsteiner derfra, og vi ble informert om produksjon og arbeidsprosess. Et populært innslag.

Molde bød på jazzfestival, og det merktes i gatene ved et yrende folkeliv, gatemusikk, boder og fengende konserter.

Lørdag tok vi fatt på heimvegen og Krifast - den 5 km lange sjøtunnelen som forbinder Kristiansund med fastlandet - fikk vi også oppleve. Kjente steder som Bjørnsons Nettet prestegård, Åndalsnes, Romsdalsalpene og Trollveggen passerte vi i tur og orden. Via Lesjabygdene og Dombås bar det ned Gudbrandsdalen og heim.

Det var en vellykket tur tilrettelagt av Alfs reiser etter forarbeid av Åge og Finn Ivar som løset oss trygt og behagelig gjennom noe av det fineste vi har av natur og veg-, bru- og tunneltraseer.

O.

Til alle deltagerne på sommerturen.

Hjertelig takk for den flotte kransen til Arnes begravelse. Og takk for kortet dere sendte oss fra Atlanterhavsveien.

Vi satte umåteilig stor pris på deres omtanke i en vanskelig tid.

Helga, Mona og Svein

Gaver til laget.

Vi takker for følgende gaver:

Fra Reidun Roos: Flere søsterforklær av gammel årgang. To pyntehandklær. Et rundt campingbord.

Fra Terje Solvin: 20 eks. Norsk Folkeblad "Den 17. mai", utgitt 1895. Bladstyrere var Arne Garborg og Rasmus Steinsvik. 3 eks. av Nynorsk Vikeblad fra 1935. Ett eks. av Skolebladet fra 1916. Skoplugg av tre.

Fra Rolf Brunseil: Kølamileredskap.

Fra Birgit og Jan Erik Olsen: Sausaks, rørtang, kniv til å kutte komband, håndbor.

Nye medlemmer.

Terje Hellerud, Lilly Kolbjørnsrud, Elisabeth Lindberget, Henny Hagen, Bjørn-Ulf Østgård, alle Austmarka.

Jorunn Kolbjørnsrud, Drøbak, Rolf Eikåsen, Fetsund, Oddveig Hermansen, Gjettum, Ola Svartberg, Sandvika, Astrid Lingaas, Koppang, Anne Merete Ranum Aas, Oslo, Tor Arnesen, Roverud, Liv Elvstrand, Charlottenberg.

Åpne dager på postkontoret.

Fra og med torsdag 1. oktober vil vi ha åpent hver torsdag kl. 10.00 - 14.00 Siste åpningsdag før jul blir 17. desember.

HUS ER FLYTTET

Noen hus på Austmarka er flyttet til museer og tatt vare på der.

Hovedbygningen på Karterud (Veststuen) ble flyttet til Norsk Folkemuseum på Bygdøy i 1942.

Røykstua i Ampiansbråten (Svensken) ble også flyttet til Bygdøy i 1925.

Samme året ble røykstua i Østerby flyttet til Glomdalsmuseet i Elverum.

Vet du om hus på Austmarka som er flyttet og årstall (ca), så vil vi gjerne få vite om det.

Åge.

VARALD SANITETSFORENING 50 ÅR

Norske Kvinners Sanitetsforening.

Den 26. februar 1896 ble N.K.S. stiftet på initiativ av Fredrikke M. Qvam. Hun var en forkjemper for kvinnesak og sosiale forbedringer. Den første oppgaven var å skaffe sanitetsmateriell til bruk i krig og fred, og å lære kvinnene å bruke dette. Utdannelse av sykepleiere startet i 1898, og i 1899 ble kamp mot tuberkulosen programfestet. Foreningen har i dag ca. 2000 lokalforeninger og underavdelinger med ca. 130 000 medlemmer over hele landet. Det brukes årlig ca. 85 mill. kr ute i marken til all slags helse- og velferdsarbeid. Foreningen eier og driver mange slags institusjoner, fra forskjellige slags sykehus til barnehager og daghjem. Gjennom 100 år har foreningen arbeidet for folkehelsen, et område der behovet synes umettelig.

Forening på Austmarka.

Austmarka fulgte raskt opp. Etter initiativ av Emma og Alma Solberg ble Austmarka Sanitetsforening stiftet i 1907, første formann var Alma Thomassen. Formålet var enkelt og greit: å skaffe sykepleierske til bygda. Dette skjedde i 1910, da søster Hilma Svendsen ble ansatt. I 1910 ble foreningen innmeldt i N.K.S., senere ble kampen mot tuberkulosen gjort til en hovedsak. I 1934 sto Austmarka folkebad ferdig, og i 1954 overtok foreningen Brødbøl Bad.

Etter krigen blomstret foreningslivet opp, og det ble stiftet underavdelinger rundt om i bygda: Brødbøl i 1945, Kjerret 1948, Varald 1948, Maste-
rud 1955.

I dag er det 3 avdelinger: Skullerud, Brødbøl og Varald. Disse har sammen et hovedstyre, som tar seg av kontakten med landsforeningen.

Varald sanitetsforening stiftes.

På første side i møteprotokollen står det:

Den 14-8-48 blev det hos Karen Hansen Katrinebråten holdt møte til dannelse av Varald sanitetsforening. Fra Austmarka sanitetsforening møtte der foruten formanden Borghild Holm endel andre medlemmer. Der ble av fru Holm redegjort for sanitetens arbeide, formål etc.

Det ble da besluttet å danne e : underavdeling av Austmarka sanitetsforening og meldte sig følgende medlemmer:

Emma Westby, Karen Hansen, Karen Bekken, Lina Bekken, Inga Bekken, Olga Nasset, Elin Hjalmarsen, Ingeborg Svartberg, Signe Lunderbye.

Det ble da ved avstemning valgt følgende styre: Formand Signe Lunderbye, kasserer Lina Bekken, næstform. Emma Westbye.

På neste møte ble det bestemt å ha møter første mandag hver måned. Det skulle være servering og utlodning.

Det økte raskt på med medlemmer, innen utgangen av 1949 var disse kommet til: Olga Bjørndalen, Lona Bedafors, Signe Nasset, Kari Åberg, Elin Åberg, Ester Finbråten, Alma Kartbråten, Astrid Åberg, Beda Linna, Ingeborg Westby, Anna Vikertorpet, Anna Svartberg, Randi Brunsberg, Elida Varaldskog, Anna Berg, Gunda Holmby, Elsa Sørli, Lina Bråten, Bergljot Ågedal, Kari Vikertorpet.

Fram til 1970 varierte medlemstallet mellom 20 og 30. Så synker det til 15 i 1973 og 11 i 1977. I dag er det 10 medlemmer i foreningen.

Formenn (fra 1989 ledere) har vært:

Signe Lunderbye 1948-52	Norunn Wolden 1953-60
Ingeborg Westbye 1961-63	Anne Lise Svartberg 1964-65
Emma Westbye 1966-81	Gerd Evensen 1982-88
Guri Wiker 1989-94	Elisabeth J. Lindberget 1995-

Kasserere:

Lina Bekken 1948-52	Astrid Åberg 1953-62
Ragna Jansrudvangen 1963-82	Torill Lunderbye 1983-88
Randi Sørli 1989-	

Styret i jubileumsåret er:

Leder Elisabeth J. Lindberget	Nestleder Gerd Evensen
Kasserer Randi Sørli	Styremedlem Lisa Stenmyren
Styremedlem Randi Tjærnsby	Revisor er Morten Vikertorpet

Fra foreningens arbeid.

De faste inntektene er hele tiden kommet fra medlemsmøtene og medlemskontingenten. Men det er også hele tiden arrangert fester, basarer o.l. for å få inn penger. Vi tar med noen eksempler, særlig fra den første tida. Før jul i 1949 ble det loddet ut en dukke. St. Hans i 1949 var det fest på Oset med løvsal og bål, medlemmene hadde med ertersuppe som ble solgt. "Meget godt resultat" står det i protokollen. Til jul dette året ble det gitt gaver til trengende: vatt-teppe, mel, tøfler, og 50 kr til noen. I januar 1950 var det fest på Skogheim, som også gikk bra. I hele 1950 var det stor aktivitet. Det var jonsokfest ved Varalddammen, Det "ble gjort store løvsaler med lange bord, og lagt et lite dansegulv, dessverre ble det regn, men det gikk over all forventning." Som mange sikkert husker, var serveringen i den gamle ljørkoia som sto der da. 2. juli var det tur til Lillehammer, den gikk om Eidsvold og Gjøvik, med en avstikker til Aulestad. At det var enkle forhold den gangen, går fram av at overnattingen var i to store militærtelt, lånt på Kongsvinger festning. Leirplassen var på Stapesletta. Jeg husker den turen, og kan bekrefte referatet: "Alle var i godt humør og riktig begeistret over turen, selv om natt-ølgiet hadde vært litt kaldt."

Så var det fest ved Varalddammen 8. juli. Medlemmene hadde med smørbrød og ertersuppe som ble solgt, og det kom igjen inn mye penger. Allerede tre uker etter var det en vellykket kakebasar ved Dammen. I november var det "forkleauksjon", medlemmene hadde gitt forklær eller kaker for salg. Til jul ble det delt ut mange gaver til gamle og trengende.

I 1951 var det også tillyst jonsokleik ved Dammen, men øsende regnvær gjorde at festen i all hast måtte flyttes til Oset, og mange mennesker kom det dit også. Så dro de på tur til Rotneros og Mårbacka, men ble stoppet i tollen ved Mitandersfors, da ikke alle hadde pass! De dro da til Brandval Finnskog og slapp over der, etter først å ha deponert det meste av pengene de hadde med. Men tur ble det likevel.

Årsberetningene i 50-årene vitner om stor aktivitet. Det er fester på Skogheim, Setervangen og Varalddammen. Basarer og utlodninger er det mange av. Turer arrangeres, og trengende får hjelp med varer eller penger. Det var fortsatt en del fattigdom på den tiden.

Utover på 1960-70-tallet arbeider foreningen jevnt og solid etter faste rutiner. Det er 12 møter i året, det klages litt over at medlemstallet synker. Det savnes yngre folk, men de trofaste medlemmene har god oppslutning om basarer, utlodninger o.l., og regnskapene viser pene tall.

De "gammeldage" dansene blir det etter hvert nesten slutt på, det blir vanskelig å få overskudd på disse. Dette kan ha flere årsaker: ungdommen reiser ut, og de som blir igjen blir mer mobile, folk ser på TV, musikken blir dyrere. Det blir for risikabelt å leie dyre orkestere.

De fleste årene blir det arrangert dagsturer, og foreningen blir invitert på hytteturer. Direkte hjelp med varer og penger blir det mindre av etter hvert som det offentlige helsvesen blir utbygd, men oppmerksomhet med blomster, kaker, konfekt o.l. til mange blir gitt hvert år.

Utover på 1980-tallet kan en vel snakke om et generasjonsskifte i foreningen. Ildsjelene fra starten går bort etter hvert, og de gamle har vært litt bekymret for framtidsutsiktene. Men så kommer det noen yngre til, og årsberetningene viser at virksomheten fortsetter i det samme aktive sporet. Selv om medlemstallet er lavt, er det arbeidssomme og aktive medlemmer, og folk på skogen støtter godt opp, selv om de er "redde" for å bli medlemmer. Det nyeste tiltaket er mottifest på Samfunnshuset, det er populært, og ser ut til å bli en fast tradisjon.

Det var altså en livskraftig forening som feiret sitt 50-årsjubileum på Austbo den 14. august.

Noen tall fra kassaboka.

Kassabøkene før 1957 lot seg dessverre ikke oppspore, men protokollene har noen tall. Nettooverskuddet i 1950 er 1218 kr. I 1951 ble det gitt 250 kr til en som hadde poliomyelitt. I 1954 fikk 4 syke 100 kr hver. En fest på Setervangen til inntekt for det nye sykehuset ga 985 kr i netto. I 1957 tegnet foreningen aksjer for 1000 kr i Samfunnshuset på skogen.

For årene omkring 1960 kom det inn ca. 50 kr i gjennomsnitt på møtene. Medlemskontingenten var da 1 kr året. Beløpet til hovedkassa varierer fra 400 til godt over 1000 kr året. Årsomsetningen var 1500-2000 kr.

På 1970-tallet øker beløpene. Møtene innbrakte 100-200 kr, kontingenten var 3 kr. Årsomsetning 6-7000 kr.

På 1980-90-tallet finner vi helt andre tall. Møtepengene passerer ofte 1000 kr, og årsomsetningen ligger på 30-40 000 kr.

Disse tallene sier selvfølgelig mest om hvordan kroneverdien har forandret seg. I 1950 var ei krone mye verdt, på den tiden passet man på 1- og 2-øringene, nå er 50-øringene lommerusk.

Noen eksempler fra virksomheten.

Det er gitt støtte til Samfunnshuset, sykehuset, Krigsinvalid hjemmet, revmatismesaken, Kirkens Nødhjelp, maling av kirken, flomarbeidet i 1995, TVaksjoner, ordnet med husmorferie, brystkreftundersøkelse, fotpleie. Foreningen arrangerte den første Luciafest i 1959. Da måtte de ha hjelp fra Sverige, hele 16 jenter kom over grensen og laget Luciaopptog!

Som nevnt flere ganger er gaver og oppmerksomheter gitt i rikt monn i alle disse 50 årene. Alle har nok takket pent. Foreningen har ett takkebrev i sine arkiver, vi gjengir det i sin helhet til slutt.

Til Varald Sanitetsforening.

Det har vederfaret meg en stor glede. Jeg kan ikke finde ord som er sterke nok til at få takke dere alle for den fine blomst som jeg har fått av dere. Tenk om vi alle kunde få leve og blomstre som denne blomst. Da skulle det bli en bedre verden for oss alle. Den krever så lite for at leve. Bare en håndfuld muld og nogle dråper vand. Men tenk hvad den gir oss igjen. "Om all verdens konger gikk frem på rad i all sin makt og velde, de maktet ei det minste blad at sette på en Nelde." Men skulle det nogen gang

hende at nogen av dere skulde komme ut for en ulykke, skal jeg straks være der med første händs hjelp, og en krukke med smertestillende mediciner.

Så vil jeg igjen få takke dere aller hjerteligst.

Deres hengivne Jossi.

Finn Åberg

SAGKONFLIKT HOS THOMASSEN 1930-31

Rolf Brunsell forteller:

Olaf Thommesen hadde sagbruk på vestsida av åa ved Kiærsaga (ved Lund). To av mannskapet, Amund Boli og Albion Aaserud, hadde fått slutt pga. rykter som var satt ut om dem. Resten av mannskapet ville ikke ta opp igjen arbeidet så lenge de to var utestengt.

Olaf Thomassen nektet å ta dem inn igjen, og fløtet istedet tømmeret over Fagernessjøen til Kjellmyrsaga som hans bror Aksel drev. Men mannskapet der nektet å skjære dette tømmeret.

Til slutt ble tømmerbommen solgt til Kiærsaga. Mannskapet til Kiær satte en klar betingelse: Tømmeret skulle skjæres av det opprinnelig mannskapet til Olaf Thomassen. Og slik ble det.

Etter dette la Olaf Thomassen ned saga ved Lund og flyttet den til Slettmoen.

Ved Åge

FREKKE TANKER OM FINSKE STEDSNAVNE

"Je går da itte til Særgelamp for å fiske mort leil" sa onkel Tormod. Jeg var bare smågutt, men hadde med meg fra Oslo et kart over Varaldskogen hvor det stod at målet for fisketuren het Morttjern. Nei, Særgelamp er ikke kjent for mort. Heller ikke i dag er det tilfelle. Derimot har Særgelamp fin, lys sandbunn, noe ikke minst isfiskerne setter pris på når de ligger på isen og skal følge med i det som skjer der nede.

Er det en misforståelse som har gitt Morttjern navnet? På finsk kalles mort for "särki" mens sandbanke heter "särkä". Dette ser ut til å ha mer med tjernets virkelighet å gjøre, også når en går ut fra den lokale uttalen "Særgelamp" slik navnet var på Austmarka-kartet fra 1969. På de siste kartene fra Kartverket er nå Morttjern oversatt til det nesten riksfinske Særgilamp, slik

at stedsnavnet nå er blitt sementert til en fiskesort som ikke er karakteristisk for tjernet.

På Finnskogen het det "lamp" (ikke "lampi") for "tjern", "njem" i stedet for finsk "niemi" (nes, odde), "latt" for "lahti" (vik), "mæg" for "mäki" (bakke) osv. Bortfallet av i'en er et østfinsk fenomen som Savolax-finnene tok med seg hit. Hytter og fritidshus som idag døpes med navn som inneholder riksfinske "lampi", "niemi", "lahti" osv. fjerner seg altså fra Savolax-dialekten. Forskjellen mellom riksfinsk og savolaxdialekt er som i forholdet bokmål til landsmål. Finnskogene ble bosatt og navnsatt av folk fra Savolax og Tavastland. Det er vel derfor historisk sett riktigst å bevare det dialaktfinske mest mulig?

I sin avhandling om finske stedsnavn (1994) sier Tuula Eskeland lite om dialektformene. I tillegg til dem som er nevnt ovenfor, har hun f.eks. dialektformen SOAR (øy) - SAARI, dial. TAUR (orre) - TEERI (på Varaldskogen har vi Taurusmyra). Videre dial. METTÄ (skog) - METSÄ, dial. MAJOA (bever) - MAJAVA, dial. MÆG (bakke) - MÄKI. Carl Axel Gottlund forteller i sin dagbok fra vandringen på Finnskogene i 1821 om en finsk prestesønn som bodde i Bogen, og som ikke forstod finsk slik det ble talt der. Han kalte det for "slatterfinska", mens Gottlund som var oppvokst i Savolax, følte seg på hjemmebane i Bogen. Dette sier mye om det risikable ved å bruke riksfinsk ordbok for å restaurere Finnskogens stedsnavn.

Det er mange navn som kan sette tankene i sving. KEIGELE heter det ved nordenden av Fjørsjøen. Tuula Eskeland har ingen forklaring på navnet. Jeg har hatt en mistanke som ble forsterket i mai i fjor. Jeg stod da sammen med Leif Furuli ute på bakken i Åranstorpet da våren plutselig brakte med seg sommerens første svale. "Ja, og idag hørte jeg også gauken borte i Keigele", sa Leif. Nettopp der pleier gjøken å holde til år om annet, og det er kanskje den som har satt navn på stedet? Gjøk heter KÄKI på finsk, og KÄKILÄ står for gjøkens område.

Der hvor det nå står Abbottjern, stod det JUKATJERN på kartet som ble trykket så sent som i 1934. Hva det var for en JUHA eller JUKA som ga tjernet navn, vites ikke. Varaldskogens første bruker, Johan (Juha?) Porkka, faller naturlig inn i tankene. I Vinger Bygdebok nevnes ingen Johan eller

Juha på Abborhøgda, men det ble etterhvert et vanlig navn i alle gårdene ved nordenden av Varalden.

Det er tydeligvis slik at Abborhøgda har forsynt tjernet med det navnet det har nå. Dette er jo aldeles bakvendt. Det finske navnet på Abborhøgda som Gottlund nevner i sin dagbok, er JØPERINMÄKI. Da landmåleren i sin tid kom dit og forhørte seg om stedet, var det vel dette navnet han fikk høre. Men finnenes P lyder ofte som B, slik at landmåleren vel tenkte for seg selv at "han sier JØBBER, men mener nok ØBBØR så jeg skriver ABBORHØGDA". I Finnemantallet i 1686 var det mange som fikk navnet sitt forandret på samme måte. F.eks. ble "Porkka" forandret til "Borg".

På Varaldskogen har vi også JÅRSALAMP. (Finsk "sorsa" betyr "and". Altså er det Andtjern). Ved tjernet har KJFF satt opp et skilt hvor det står SÅSJALAMP. Dette er vel like ille som det ville være å skrive "Hasjtad" i stedet for "Harstad"?

VASTADBERGET var mål for en tur som ble arrangert av Valkoinenforeningen ifjor. Kartverket regner vel med at at det må være et sted som heter Vastad, men hvor er det? VASTAMÆG ble ryddet ca. 1650 av Hans Henriksson Valkoinen. Hans oldefar var Lauri Valkoinen, født ca. 1525 i Laukaa sogn i Rautalampi. VASTA betyr "basturis" på finsk, men vi har også VASTAMÄKI som betyr "motbakke". Familienavnet Vastamäki er å finne den dag i dag i telefonkatalogen for Laukaa, så det kan vel tenkes at Hans Henriksson har tatt med seg navnet hit som et minne. Antagelig kan vel Kartverket fjerne D'n i Vastadberget med god samvittighet.

Det er vel ikke alt her som som står for kritikk, men det må en vel finne seg i som "amatørfinne"?

Odd Arnstorp

PÅ ÆLJ-POST PÅ FINNSKOGEN

Her sitter jeg krokert, gammel og grå
 på en stubbe og venter på dyr.
 Jeg ser i et gløtt at himmelen er blå,
 det er kaldt, jeg må laga en fyr.

Av tyri fra skogen en nying er klar.
 Den værmer min frøsine kropp.
 Røyken den brer sig i skog og i snar,
 nå syns jeg at ælj-jakt er topp.

Da hører jeg plutselig at dyr er på fart
 mot posten min her ne`ve myra.
 Hjertet det banker i raskere takt,
 er "Storoksen" med i blandt dyra?

Je veinter så spent et ælj-haunn å se,
 med vidde og takker så mange.
 Børsa ved aksla alt ligger klar,
 sekundene virker så lange.

Men håpet det svinner så sørgelig fort,
 for dyra snur til ei anna lei.
 Fra posten min de lunger nå bort,
 og skuffet tilbake sitter nå jeg.

Så legger jeg børsa på knea som før,
 og pulsen går rolig og fint.
 Et vedtre jeg legger på sloknende glør,
 det er ingen vits å bli sint.

En jeger må være en stor optimist,
 og tålmodighet det er tingen.
 En "Storokse" kommer nok til mig til sist,
 men idag, nei idag blev det ingen.

Ole Øieren, på ælj-post ved Rakmyra oktober 1987.

MØTER MED PUKEN

I 1996 utga Lokalhistorisk forlag, i samarbeid med Glomdalsmuseet, en bok av Olaf Erling Sunde (1915-88): "Møter med puken og andre folke-minner fra Finnskogen.". Forordet er ved daværende direktør ved museet. Kåre Sveen. Tittelen er valgt fordi puken er en gjennomgangsfigur i denne tradisjonen. Allerede Ivar Aasen fant ut at puken var solung!

Sunde var lærer av yrke, men la ned et stort arbeid med å samle store mengder tradisjonstoff fra Solør og Finnskogen. Aase Sunde overlot sin manns omfattende arkiv til Glomdalsmuseet i 1996, der det er tilgjengelig for alle interesserte. Boka som ble utgitt, er tekstdelen til en nesten ferdig magistergradsavhandling. Det meste ble innsamlet under krigen, før han måtte rømme til Sverige.

Noen av informantene er fra Austmarka, og vi har fått lov til å bruke noe av dette stoffet i bladet.

Først tar vi med det **Andreas Larbekken** (f. ca. 1865) fortalte. Jeg antar at det er den samme Andreas som Ole Jansrudvangen skrev et dikt om, se blad nr. 62. For lesbarhetens skyld har jeg moderert dialektskrivemåten litt.

Grevinna på Apperti

Borti Sverige på en gard som hetter Apperti ved Karlstad var det ei grevinne en gong som puken danse så fælt med. Ho hadde tjirubredde sko det lufte tå, så a itte kunne gå i kjærka, å da gikk a i løsthuse å danse med puken i stælle. Da følk i Karlstad fækk høre om Rønning, seinne dom bu etter`n med hæstskjuss heilt hit å hent`n.

Da`n kom stællte puken tre spørsmål tæl`n:

"Har du stæli ei bok en gong", spord`n.

"Ja, det har je gjort, før je ville lære å drive ut slike kærer som dæ", svara præsten.

"Har du stæli et gân-niste en gong", sporde så puken.

"Ja, det gjorde je før å bøte klea mine", svara præsten.

"Å så drog du på dæ vinstre støvveln fisst i dag", sa`n Gammel-Erek.

"Ja, det kan je gjøra om", mente præsten, å det gjord`n.

Sea gjord`n et høl i glaskærmen så stort som et såmnålauge, å ut gjennom det måtte gammel`n dra så det ulte tå`n.

Linnormen

Det var linnørmer på Varaldskogen før. Mor mi såg ein en gong, å den var så stor at`a såg itte einna på`n. Men nå er det itte nån å sjå tå dom nå. Dom sætter opp stokker borte i Den botniske bugt, ser du, da`n skar væst-over tæl Nordsjøen, å der tær dom`n da. Men i gamle daer hadde`n vægen sin over Varaldskogen.

En gong var det en linnørme som kute etter en gutonge. Men han stakk sæ gjennom et lite høl i unnerlåven, å da linnørmen kraup etter, stengde dom`n inne der, å før å få`n ut att, måtte dom høgge`n i småbætar å kjøre`n ut i trillebåra. Det vart sæksti lass tå`n, så diger var`n.

Han Per Riksåsen førtædde mæ detta.

Jenta som steig på brøa

I Småland var det ei fin frue som tok sæ tå ei fatti jente en gong, å kledd opp`a å ga`a to brø med sæ da ho skulle gå hemmat. På vægen kom`a tel et gørhøl i vægen, å da la`a brøa i gørra å sku stige på dom så ho kom over. Men da åpne jola sæ så ho førsvann i avgrunnen.

(Denne historien kjenner nok Andreas fra ei vise på hele 20 vers, som skal være kjent fra 1600-tallet. Motivet er også kjent fra folkeeventyr og fra et av H.C.Andersens eventyr. Visa er gjengitt i Elin Prøysen: Folkelige viser, Norsk Folkeminnlags skrifter nr. 109).

Fortell eventyr, da!

Da onga gnålte etter eventyr kunne`n si: Det var en gong en bakk som sku opp på taket å tekke det. Kan du den historia"?

"Nei - ."

"Nei, han kunn itte bokken hell"!

Tåmmeliten, han droknes i ei smørduppe, han.

(Andreas kunne nok ikke mer av eventyret om Tommeliten!)

Så tar vi med ei historie som **Per Abrahamstorpet** (1862-1946) har fortalt til Sunde:

Det var en kær frå Slettbråtan på Varaldskogen som sku tæl Vinger en gong. Han gikk på beina, å da'n kom tæl Mortåa, la'n sæ tæl å hvile. Da kom det et fælanes vakkert kvinnfolk med langt å gilt hår bort tæl'n.

"Ligger du her du, mann min," sa jenta.

"Je kan full itte væra mann din, je," mente kær'n. Men da jenta gikk ne-over vægen, tog'n sækken på riggen å strauk etter. - Men da ho kom tæl brua, drog'a ned i ælva jæmt ned med brukare å vart borte. Det eineste kær'n hørde var at ho vråle rækti støgt med det samma.

Til slutt ei vise etter **Lauritz Tangen** (1886-1964). Jeg kan huske at Ole Hansen Strandseter sang den.

Mettsammarsnatta var itte lang,
hei dandadi å dorian dei,
da fækk je fæmten vaugger på en gang
hei dandadi å dori dei.

Det var fisst oppå lon å så neri seng
hei dandadi å dorian dei,
å så tel å klappa opp sin lilla venn,
hei dandadi å dori dei.

F. Å.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo
Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 0814 3552056

Trykt i 400 eksemplarer